

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه تربیت معلم آذربایجان
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد
رشته زبان و ادبیات فارسی

تحقیق در شعر نادر نادرپور

استاد راهنما:
دکتر ناصر علیزاده

استاد مشاور:
دکتر نصراللهی

پژوهشگر:
وحیده علیزاد حامد

شهریور ۱۳۸۷
تبریز / ایران

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به:

مادر مهربان و فداکارم که طنین صدایش آرامش بخش زندگیم است.

و

پدر بزرگوالم که چون کوهی استوار همواره پشتیبان من است.

و

خواهر نازنینم که روشنی قلبش چون آینه ای است.

تشکر و قدردانی:

سپاس از او که جز به یاد او دل آرام نگیرد و جز به خواست او هیچ کار سامان نپذیرد.

با تشکر از زحمات و دقت نظر استاد دانشمند و فرزانه جناب آقای دکتر علیزاده که تدوین این رساله را مدیون تشویق و راهنمایی ارزنده ی این استاد بزرگوار می دانم و برایشان از باری تعالی مزید توفیق و سلامتی مسألت می نمایم و با تشکر از استاد فاضل، جناب آقای دکتر نصراللهی که زحمت مشاوره ی این پایان نامه را بر عهده گرفته و صبورانه با یاری های خود مرا مرهون لطف قرار داده اند.

همچنین از اساتید فرزانه آقایان: دکتر عیوضی، دکتر مشتاق مهر، دکتر قره بگلو، دکتر قلیزاده، دکتر گلی، دکتر صدقی، دکتر آتش زا که با نظرات و راهنمایی های خود مرا در طول تحصیل یاری رساندند، نهایت تشکر و قدردانی را دارم.

وحیده علیزاده حامد

شهریور ۱۳۸۷

تبریز، ایران

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
یک	چکیده.....
	پیشگفتار
۶-۱	مقدمه.....

فصل اول

۱۲-۷	۱- سبک شعری نادرپور.....
------	--------------------------

فصل دوم

۱۳	۲- محتوا و مضامین.....
۲۱-۱۴	۱-۲ رمانتیسم.....
۳۸-۲۹	۲-۲ شخصیت و روحیه ی فردی نادرپور در آینه ی شعر
۴۳-۳۹	۲-۲-۱ غربت.....
۴۷-۴۴	۲-۲-۲ مرگ اندیشی / مرگ ستایی
۴۹-۴۸	۳-۲-۲ سیمای زن در شعر
۶۱-۵۰	۴-۲-۲ حضور بسامدی رنگ در شعر
۶۵-۶۲	۳-۲ اندیشه ی فلسفی.....
۶۷-۶۶	۴-۲ اندیشه ی جبری.....

فصل سوم

۶۸	۳- اجتماعی، اجتماعی - سیاسی.....
----	----------------------------------

۱-۳ اجتماعی ۶۹-۷۴

۲-۳ اجتماعی - سیاسی ۷۵-۷۶

فصل چهارم

۴- بیان، بدیع ۷۷

۱-۴ بیان ۷۸

۱-۱-۴ تشبیه ۷۹-۹۲

۲-۱-۴ استعاره ۹۳-۱۰۷

۲-۱-۴ کنایه ۱۰۸-۱۲۲

۳-۱-۴ حسامیزی ۱۲۳-۱۳۰

۴-۱-۴ تشخیص ۱۳۱-۱۳۶

۵-۱-۴ مجاز ۱۳۷-۱۴۰

۶-۱-۴ سمبل ۱۴۱-۱۴۴

۷-۱-۴ کهن الگو ۱۴۵-۱۵۲

۲-۴ بدیع ۱۵۳-۱۵۴

۱-۲-۴ صنایع لفظی

۱-۱-۲-۴ تکرار ۱۵۵-۱۷۹

۲-۱-۲-۴ جناس ۱۸۰-۱۸۸

۲-۱-۲-۴ موسیقی شعر ۱۸۹-۲۰۱

۲-۲-۴ صنایع معنوی

۱-۲-۲-۴ توصیف و تصویر و تصاویر بزمی «جام، باده، مستی» در شعر نادرپور ۲۰۲-۲۲۰

۲-۲-۲-۴ تلمیح ۲۲۱-۲۳۰

۳-۲-۲-۴ تناسب ۲۳۱-۲۳۸

۴-۲-۲-۴ تضاد ۲۳۹-۲۵۰

۵-۲-۲-۴ پارادوکس ۲۵۱-۲۵۵

۶-۲-۲-۴ ایهام ۲۵۶-۲۵۸

۷-۲-۲-۴ تضمین ۲۵۹-۲۶۲

۸-۲-۲-۴ اقتباس ۲۶۳-۲۷۲

۲۷۴-۲۷۳.....تمثیل ۹-۲-۲-۴

۲۷۶-۲۷۵.....ایجاب و سلب ۱۰-۲-۲-۴

فصل پنجم

۲۷۷.....۵- موضوعات متفرقه

۲۹۳-۲۷۸.....۱-۵ هماهنگی شاعر با طبیعت و تعبیرات مربوط به آن

۲۹۶-۲۹۴.....۲-۵ آینه و حضور آن در شعر

۳۰۰-۲۹۷.....۳-۵ «چنگ»، «تار»، «نی» و حضور آنها در شعر و تصاویر شاعرانه

۳۰۲-۳۰۱.....۴-۵ اهمیت شعر و شاعری

۳۲۰-۳۰۳.....۵-۵ ترکیبات ابداعی

۳۲۱.....نتیجه گیری

۳۲۴-۳۲۲.....فهرست منابع و مآخذ

چکیده ی لاتین

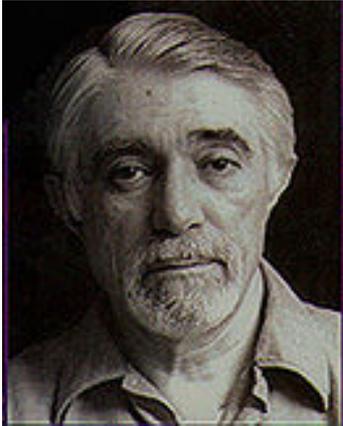
چکیده

نادر نادرپور از برجسته ترین شاعران نوپرداز معاصر است. او شاعری طبیعت گرا و تصویر ساز است و دارای تخیلی نیرومند و آفریننده است. فضای شعری او اغلب تیره و تاریک است؛ به خاطر همین خصوصیت شعرش، او را در جرگه شاعران رمانتیسم سیاه به شمار آورده اند. چون تحقیق و پژوهش در خصوص شعر و اندیشه ی او کم و ناکافی است؛ در این رساله سعی شده است که شخصیت شعری و اندیشه ی نادرپور، بیشتر شناسانده شود و با بررسی و تحلیل عناصر زیبا شناسی شعر و تصاویر ابداعی او، سبک و دیدگاه وی شناخته شود؛ که این امر به صورت توصیفی و به دور از ارزش داوری تحقق یافته است.

عنوان این رساله «تحقیق در شعر نادر نادرپور» است و در پنج فصل به قرار زیر تدوین شده است:

فصل اول، با بحثی درباره ی «سبک شعری» نادرپور آغاز می شود و فصل دوم، به «محتوا و مضامین شعری» نادرپور می پردازد؛ که عبارتند از: «رمانتیسم»، «شخصیت و روحیه ی فردی شاعر»، «اندیشه ی فلسفی» و «اندیشه ی جبری»؛ فصل سوم، شامل مباحث «اجتماعی» و «اجتماعی - سیاسی» است؛ فصل چهارم، به دو بخش بیان و بدیع اختصاص یافته است و در فصل پنجم، که آخرین فصل این رساله است؛ به موضوعات متفرقه ای چون: «هماهنگی شاعر با طبیعت و تعبیرات مربوط به آن»، «آینه و حضور آن در شعر»، «چنگ، تار، نی و حضور آنها در شعر و تصاویر شاعرانه»، «اهمیت شعر و شاعری» و «ترکیبات ابداعی» پرداخته شده است. بررسی این عوامل ما را یاری خواهد کرد تا درباره ی شعر معاصر و ویژگی های آن شناخت بیشتری بدست آوریم و نیز با یکی از شاعران معاصر ایران بیشتر و بهتر آشنا شویم.

کلمات کلیدی: نادر نادرپور، شعر، اندیشه، رمانتیسم، طبیعت

مقدمه

شرح حال شاعر

نادر نادرپور در روز شانزدهم خرداد ماه "۱۳۰۸ هجری خورشیدی در تهران"^۱ در یک خانواده اصیل اشرافی متولد شد. دوران دبستان و دبیرستان را در زادگاهش گذرانید و در سال "۱۳۲۸"^۲ برای ادامه ی تحصیل در رشته ی زبان و ادبیات فرانسه، به دانشگاه سوربن در پاریس رفت. سه سال بعد، پس از گرفتن لیسانس به تهران بازگشت و "اولین اثری که به وجود آورد، شعری به نام «سرگذشت» بود و در سال ۱۳۲۶ تحت تاثیر آهنگ معروف «رقص اموات» اثر «سن سان» قرار گرفت و شعری نیز به همان نام ساخت.^۳ در فاصله سالهای ۱۳۴۲ - ۱۳۳۳ چهار مجموعه و یک جلد برگزیده اشعار خود را منتشر کرد. علاوه بر این ها، مقالات و مصاحبه های زیادی از او درباره ی شعر و ترجمه های فراوانی که از اشعار خارجی، به ویژه فرانسوی، انجام داده بود؛ در روزنامه ها و مجلات گوناگون منتشر شد. "بیشتر ترجمه ها از شعر شاعرانی چون: «تاگور»، «بودلر»، «رمبو»، «پیرلوتیس»، بود"^۴ که هر کدام به نوبه ی خود در روح شاعرانه ی وی تاثیر بسزایی داشتند.

۱: حقوقی، محمد: شعر نو از آغاز تا امروز ۱۳۵۰-۱۳۰۱، ص ۴۲۸

۲: برقعی، سید محمد باقر: سخنوران نامی معاصر، ص ۲۸۳

۳: همان

۴: همان

"در طول این سالها نخست در بخش خصوصی به فعالیت پرداخت و سپس به عنوان کارشناس پیمانی در وزارت فرهنگ و هنر در انتشار ماهنامه های «هنر و مردم» و «نقش و نگار»، نقش داشت و مدتی سردبیری آنها را بر عهده داشت.^۱ وی در سال ۱۳۴۳ روانه ی «ایتالیا» شد و در شهرهای «پروجا» و «رم» به تحصیل پرداخت و پس از آموختن زبان ایتالیایی، بار دیگر به فرانسه رفت. و پس از اقامتی سه ساله در این دو کشور به ایران بازگشت. و پنج سال در تهران گذرانید. و سپس در سال ۱۳۵۰ از نو عازم کشورهای «ایتالیا» و «فرانسه» شد و در آغاز سال ۱۳۵۱ به وطن بازگشت و "ره آورد آن سالیان سفر را به شکل کتابی تقدیم دوستداران شعر کرد. آن کتاب «هفت چهره از شاعران معاصر ایتالیا» نام دارد و در انتخاب و ترجمه آن، خانم دکتر «جینا لابیولا کاروزو» همسر دکتر «فرناندو کاروز»، رایزن پیشین سابق انجمن فرهنگی ایتالیا در ایران و آقای «بیژن اوشیدری» با وی همکاری داشته اند.^۲

نادرپور از مدتها قبل، در اداره کل هنرهای زیبای سابق و وزارت فرهنگ و هنر کنونی کار می کرده و از سال ۱۳۵۱ نیز سمت سرپرستی گروه ادب و امروز را در سازمان رادیو، تلویزیون ملی ایران را بر عهده گرفته بود و برنامه هایی درباره زندگی و آثار نوآوران ادب معاصر ساخت که پاره ای از آنها سندیت تاریخی یافت و به شناساندن ادبیات امروزی ایران و جهان یاری کرد.

وی در مرداد ماه ۱۳۵۹ از تهران به پاریس رفت و تا اردیبهشت ماه ۱۳۶۵ در آن شهر اقامت داشت. در همانجا به عضویت افتخاری اتحادیه نویسندگان فرانسه برگزیده شد و در مجامع و گردهمایی های گوناگون شرکت می کرد و سخنرانی می کرد.^۳ در بهار سال ۱۳۶۵ به دعوت بنیاد فرهنگ ایران در بوستون، عازم آمریکا شد و از آن پس به سخنرانی های متعدد در دانشگاه های «هاروارد»، «جرج تاون»، «یو.سی.ال.ای»، «برکلی» و «آروین» پرداخت و پاره ای از برنامه های ادبی و فرهنگی خود را، چه از طریق تدریس در کلاسها و چه از راه سخنرانی در رادیو و تلویزیون پخش و ترویج کرد.^۳

۱: نادرپور، نادر: چشم انداز شعر امروز، برگزیده ی شعرهای نادر نادرپور و سخنی چند درباره ی مسایل تازه ی شعر،

مقدمه

۲: همان

۳: همان

او در ایران ازدواج کرد و حاصل این ازدواج، دختری به نام «پوپک» بود. نادرپور تا واپسین لحظه های عمر خود در آمریکا اقامت داشت و سرانجام در روز ۱۸ فوریه سال ۲۰۰۰ میلادی برابر با "۱۳۸۷ شمسی"^۱، در آمریکا دچار سکته قلبی شد و در غربت در گذشت و در دیار بیگانه به خاک سپرده شد.

خصوصیات شعری نادرپور

نادرپور یکی از بزرگترین شاعران ایران به شمار می رود که در سرودن اشعار غنایی، مهارت نابی دارد. و می توان گفت "یکی از شاخص ترین چهره های شعر نوی تغزلی پس از نیماست که در دهه ی سی و نیمه ی اول دهه ی چهل به عنوان محبوب ترین شاعر نو پرداز، تأثیر گسترده ای بر ذهن و ذائقه ی اقشار شعر خوان و بخصوص نسل نوزای جامعه داشت."^۲ او دارای تخیلی لطیف و آفریننده است و زبانی که در شعرش به کار می گیرد ساده و به دور از ابهام است و صمیمی؛ به طوریکه خواننده با شعرش ارتباط برقرار می کند.

"عاطفه شعری او از نوع عواطف فردی است و البته هر چه از آغاز به طرف دوره های پایانی شاعری او می رویم، بخش عاطفی شعرش قوی تر و غنی تر می شود و برخواننده اثر گذارتر."^۳ وی به تقلید از خانلری و توللی به عرصه شاعری پا نهاد. چهارپاره های او در آثار اولیه اش در بردارنده "مضامین توللی وار بودند: آه و ناله های مرگ خواهانه و احساسات شاعرانه."^۴ قالب اشعارش اغلب چهارپاره است که نمونه ی کامل شعر غنایی به شیوه ی توللی است و اما تفاوت عمده ای که نادرپور با توللی دارد در این است که عمق اندیشه ی نادرپور از توللی بیشتر است و ذهنیت غنایی او و همچنین طبیعت گرایی نادرپور و آفریدن تصاویر رنگین و بلورین و تغزلات گرم و گیرا که همه در هاله ای از تازگی و طراوت و لطافت جلوه می یابند، بیشتر است.

۱: شافعی، خسرو: صد شاعر، دریچه ای به دنیای شعر فارسی از آغاز تا امروز، ص ۵۰

۲: روزبه، محمدرضا: ادبیات معاصر ایران(شعر)، ص ۱۵۶

۳: زرکانی، مهدی: چشم انداز شعر معاصر ایران، ص ۴۱۴-۳۸۹

۴: ادبیات معاصر ایران(شعر)، ص ۱۵۶ و ۱۵۷

هر چند نادرپور در ابتدا به شیوه ی خانلری و به ویژه توللی شعر سروده و دنباله رو شعر آنها بود، اما هیچ گاه خود را به طور کامل وابسته به آنها نکرد و به تقلید کورکورانه از آنها نپرداخت. بلکه سعی می کرد که همواره شیوه ی مستقلی برای خود داشته باشد و این یک خصلت جالب توجه در شخصیت نادرپور است. "امتیاز جالب او این است که شعر کهن ایران و شعر امروز ایران و جهان را خوب می شناسد و بسیاری از کارهای معاصران و گذشتگان را خوانده است و از این رهگذر، ذهنی روشن و تیز یافته است. که او را قادر به ارزیابی هر پدیده ی شعری می کند و می توان گفت که نادر پور در نقد نیز به کمال است."^۱ او همچنین از جریانهای مختلف ادبی بهره گرفته، حتی از شاعران اروپایی نیز تأثیر پذیرفته و این تأثیر، به گونه ای نبود که رنگ تقلید به خود بگیرد. آشنایی او با ادبیات غرب باعث شده که در اشعارش به طور جدی به شعر و شاعران غربی توجه نماید. نادرپور در زمره ی شاعران رمانتیک محسوب می شود؛ متهمی "رمانتیک او از نوع رمانتیک سیاه است."^۲ جهانی که در شعر او ترسیم می شود؛ دنیای تیره و تاری است که عشق هم آنجا تیره و بی حس و مرده است. و "در گریز از زندگی و پشت کردن به غمهاست که شاعر به مرگ روی می آورد."^۳ او شاعری مرگ اندیش است و این واژه را بارها در شعرش استفاده کرده است.

توجه به شعر کلاسیک

نادرپور از کلاسیک های جدید(کسانی که در قرن جدید زندگی می کنند ولی افکار و قالب شعر و اندیشه شان کلاسیک است) محسوب می شود. او در جای جای شعر خود از شیوه ی شاعران کلاسیک بهره گرفته و در اشعارش استفاده نموده است. همین توجه او به شعر چهارپاره و سرودن بسیاری از اشعار به این سبک علاقه وی را در این زمینه نشان می دهد.

۱: استعلامی، محمد: ادبیات دوره ی بیداری و معاصر، ص ۴۱۵

۲: زرقانی، مهدی: چشم انداز شعر معاصر ایران، ص ۳۴۷

۳: برقی، سید محمد باقر: سخنوران نامی معاصر، ص ۲۸۴

"نادر پور در میان شعرای بزرگ ایران به «حافظ» و «خیام» علاقه ی فراوانی داشت.^۱ وی خود از مروجین شعر نو میانه رو یا همان شعر نیمه سنتی بود و با اینکه به نهضت شعر نوی نیمایی روی آورد؛ اما همچنان کوشید تا پیوند خود را با شعر کلاسیک و اشعار گذشته حفظ کند.^۲ و می توان گفت که وی به دکتر خانلری و توللی، بیشتر از نیما توجه داشت.^۳ او مانند استادش «فریدون توللی» چهارپاره ساز ماهری بود و به همین جهت نیز سنت گرایان از ستایش وی دریغ نکردند: پژمان بختیاری رایت انقلاب ادبی را بر دوش او نهاد؛ امیری فیروز کوهی، وی را به صفت شاعر بالفطره ملقب ساخت؛ فریدون توللی، هنر را به مثابه نیازی سوزان در وی کشف کرد؛ پرویزناتل خانلری، در صف اول شاعران معاصر قرارش داد؛ رهی معیری، شایسته تحسین اش دانست؛ و شهریار خلقتاً شاعرش خواند.^۳ و شاعران معاصر دیگری نیز که درباره ی هنر شاعری نادرپور مقاله های فراوانی ارائه دادند که در این سخن مجال ذکر آنها نیست. افزون بر این نادرپور، از شاعرانی بود که در زمان اوج هنری خود از اقبال عام بر خوردار بود.

۱: یاحقی، دکتر محمد جعفر: جویبار لحظه ها، ص ۸۳

۲: شفیع کدکنی، محمدرضا: ادوار شعر فارسی از مشروطیت تا سقوط سلطنت، ص ۱۳۷

۳: سلحشور، یزدان: در آینه، ص ۱۵ و ۱۶

مجموعه اشعار

ده مجموعه از اشعار نادر نادرپور به ترتیب تاریخی منتشر شده اند:

۱. "چشم‌ها و دست‌ها" «۱۳۳۳» شمسی

۲. دختر جام «۱۳۳۴»

۳. شعر انگور «۱۳۳۷»

۴. سرمه‌ی خورشید «۱۳۳۹»

۵. گیاه و سنگ نه، آتش «۱۳۵۷»

۶. از آسمان تا ریسمان «۱۳۵۷»

۷. شام بازپسین «۱۳۵۷»

۸. صبح دروغین «۱۳۶۱»

۹. خون و خاکستر «۱۳۶۸»

۱۰. زمین و زمان «۱۳۷۵»^۱

^۱ از این اشعار، ترجمه‌های گوناگون به زبانهای فرانسه، انگلیسی، روسی، آلمانی و ایتالیایی انتشار یافته است.^۲

۱: حقوقی، محمد: شعر نو از آغاز تا امروز ۱۳۵۰-۱۳۰۱، ص ۴۲۸

۲: نادرپور، نادر: چشم انداز شعر امروز، مقدمه

